

Нагорнюк Ольга Анатоліївна,
методист кафедри філософії освіти
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
завідувачка відділу соціокультурної діяльності
Одеської обласної універсальної наукової бібліотеки
імені М.С. Грушевського
м. Одеса, Україна

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ ШКІЛЬНОЇ МОЛОДІ У ВІЛЬНИЙ ВІД НАВЧАННЯ ЧАС ЗАСОБАМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: вільний час, позанавчальна діяльність, соціокультурна діяльність, читання, бібліотека.

Вільний від навчання час привертає сьогодні все більшу увагу педагогів, психологів, соціологів тому, що саме тут відбувається активний контакт людини із навколишнім світом, акумулюється її життєвий досвід. Водночас аналіз наукової літератури свідчить, що існує вкрай мало досліджень, де б розкривали цілісні характеристики процесу формування життєвих цінностей молоді у позанавчальній діяльності. Насправді час, який займає у молоді людини позанавчальна діяльність, є важливим потенційним резервом в аспекті розв'язання проблеми їх життєвого самовизначення. Тому актуальним та своєчасним є вивчення використання можливостей вільного від шкільних занять часу для формування соціокультурних цінностей дітей та молоді.

Проблема заповнення вільного часу шкільної молоді засобами соціокультурної діяльності є предметом вивчення науковців-педагогів, культурологів, філософів, представників бібліотечної спільноти. Серед авторів слід назвати О. Матвійчук, Ю. Новальську, Т. Спіріну, Г. Хоружого, також змістовну практичну інформацію містять електронні ресурси провідних бібліотечних установ.

Слід підкреслити, що поряд з поняттям «позашкільний час» використовується термін «культурне дозвілля». Дозвілля розглядається не

лише як «чистий» відпочинок, а й має виховний та пізнавальний характер «Виховний та пізнавальний характер культурного дозвілля має важливе значення в сучасному навчальному процесі, передусім при організації дитячого та юнацького дозвілля», – зазначає Г. Хоружий [1, с.35]. Ю. Новальська пропонує таке його визначення: «культурно-дозвіллева діяльність дітей – вільний від навчання та виконання своїх обов'язків час, який заповнюється змістовним дозвіллям, з метою інтелектуального, духовного розвитку та творчого зростання» [2, с.35].

Зміст же соціокультурної діяльності на думку Т. Спіріної полягає в організації «такого виду життєдіяльності у вільний час, що є сферою творчого вдосконалення людини, розвитку її інтелектуальних, духовних сил і виступає необхідною передумовою культурного прогресу суспільства в цілому» [3, с.4-5].

На реалізацію цих завдань спрямовані законодавчі акти: Закон України «Про освіту» [4], Національна доктрина розвитку освіти України [5], Концепція розвитку громадянської освіти в Україні [6], Концепція Державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року [7]. Основне спрямування нормативних документів – це успішна самореалізація молодої людини можлива лише за наявності її особистої системи цінностей, котра має бути адекватною сучасному суспільству.

Соціокультурну діяльність можна визначити як діяльність, результатом якої є не лише взаємостосунки між людьми, а й створення норм та цінностей, які складають культуру, як якісно новий рівень використання людиною своїх здібностей і здатностей, що виявляються у створенні й споживанні культурних цінностей та спрямовуються на особистий розвиток людини.

Метою соціокультурної діяльності є реалізація сукупності наукових, художніх, науково-популярних, естетичних та інших занять, в яких найбільш

активно сконцентровано й ефективно здійснюється формування ціннісних орієнтацій молоді. При здійсненні заходів необхідно враховувати, що сучасна молода людина – це людина з новим способом мислення, новою уявою та ціннісною свідомістю, іншим рівнем духовних потреб, цілей життєдіяльності. Саме на таких людей спрямоване соціокультурне середовище. Соціокультурна діяльність також має гуманістичний, культурологічний та розвивальний характер, тому що вона ґрунтується на культурних аспектах. Одна з дослідниць соціокультурної роботи О. Матвійчук виділяє такі загальні функції цієї діяльності: інформаційно-просвітницька, пізнавальна, культурно-виховна, комунікативно-організаційна, розважальна, естетична, творча, релаксаційна [8, с. 156].

Отже, заповнення вільного від навчання часу змістовним дозвіллям для сучасної дитини, яка зростає в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та мультимедійних засобів комунікації, набуває важливого значення й потребує комунікації школи з іншими закладами громади.

В громаді локації позанавчального спілкування дітей та молоді обираються як відкриті для спостереження та контролю дорослих, так і приховані від зовнішнього споглядання, ізольовані від контролю вихователів. Тому важливим стає створення такого середовища в установах та організаціях державного чи комунального підпорядкування.

Такими установами в громадах є бібліотеки – як простори, що відкриті для спілкування, зустрічей, обговорень, дискусій і т.п. Не є таємницею, що в суспільстві спостерігається тенденція зниження інтересу дітей до бібліотеки, друкованої книги, систематичного читання, що призводить до порушення гармонійного розвитку особистості, зниження освітнього, загальнокультурного рівня майбутніх громадян України.

Саме тому дитячі бібліотеки вдосконалюють дозвілєву функцію, шукають нові форми роботи з дітьми. Завдання бібліотек згідно з новою концепцією розвитку – стати відкритим простором для освіти, спілкування і

дозвілля, щоб кожний користувач відчув себе учасником живого творчого процесу. А стратегічним завданням бібліотеки стає створення комфортних умов для читачів, атмосфери неформального спілкування шляхом значного зниження рівня офіційності та збільшення ступеня довіри у взаємовідносинах.

В нашому випадку зосередимося на можливостях бібліотеки організувати дозвілля в позанавчальний час. Сьогодні бібліотека як культурно-освітній простір пропонує своїм відвідувачам:

- можливість користування відкритим простором;
- організацію різноманітних заходів як за участю молоді, так і ініційованих безпосередньо ними;
- проведення літературних вечорів (поетичні читання, обговорення книг, заняття літературних гуртків);
- виставки нових надходжень літератури, огляд літературних праць письменників і поетів, які вивчаються в межах шкільної програми;
- курси комп'ютерної грамотності для відвідувачів (такі заняття для людей поважного віку можуть проводити старшокласники);
- зустрічі з цікавими людьми (лідери громади, громадські активісти, представники ГО);
- виступи молодіжних музичних колективів та ін.

Такі форми роботи як години спілкування, години роздумів, конкурси, бесіди-діалоги, вечори-зустрічі, інтелектуальні ігри, пресдіалоги й інші допомагають бібліотекам налагодити ефективне спілкування з різними категоріями користувачів, створити в бібліотеці комфортне інформаційно-комунікаційно-дозвілльє середовище.

Про організації соціокультурних заходів враховується, що в умовах становлення нового ринку праці змінюються педагогічні орієнтири й важливості набуває виховання відповідальної, ініціативної, творчої особистості, яка спроможна реалізувати власні життєві цінності.

Наприклад, в багатьох бібліотеках створені й працюють гуртки «Орієнтир», робота яких націлена на ознайомлення підлітків з багатограним світом професій. На зустрічі запрошувалися фахівці з різних галузей, діти цікавилися перевагами та недоліками конкретної професії, отримували інформацію про навчання за спеціальністю. Відбувалися також зустрічі з психологом, художником, вчителем, лікарем.

Кращі практики дозвілля дітей пропонує Національна бібліотека України для дітей, в якій діє 14 об'єднань за інтересами: літературна вітальня «Дивослово», історико-краєзнавчий клуб «Кияночка», народно-етнографічна театральна студія «Мандри», театральна студія «Мрія», гуртки декоративно-прикладного мистецтва «Весела майстерня» та «Бісерні фантазії», ляльковий театр «Барвіночок», науково-пізнавальний гурток «Всезнайко», профорієнтаційний гурток «Орієнтир», літературно-журналістський гурток «Майстри слова», гурток «Лінгвіст», кінолекторій «Кіноман», вокальний гурток «Перлинка». Різноманітність гуртків та об'єднань свідчить, що кожна дитина може за своїми уподобаннями, нахилами обрати гурток й змістовно, цікаво проводити свій вільний час.

Львівська обласна бібліотека для дітей залучає дітей до літературного театру «Маска». Головна мета літературного театру – популяризація кращих зразків світової художньої літератури; виховання естетичних, художніх смаків, любові до художнього слова; посилення впливу бібліотеки на естетичний розвиток дитини; надання теоретичних і практичних знань з акторської майстерності, сценічного руху та сценічної мови. Програма реалізації проєкту передбачає цілий комплекс практичних і теоретичних занять, зустрічей з акторами, режисерами та інсценізацію літературних творів, яка є чудовою нагодою «оживити книгу» викликати у дітей щирі реакції (радість, переживання) і, звичайно, бажання прочитати книгу. Практика підтверджує – літературний театр дає змогу формувати у читачів

художній смак і цілеспрямовано та комплексно розвивати їхні творчі здібності.

Централізована міська бібліотечна система для дітей міста Одеси розпочала цикл занять-знайомств «Лідер живе в кожному з нас», який з дітьми молодшого шкільного віку проводить депутат місцевої ради. Під час навчального циклу учасники розповідають про себе за допомогою настільної гри, обговорюють питання про лідера, хто такий лідер, якими якостями повинен володіти, наводять позитивні й негативні приклади лідерів з історії.

Творчий гурток «Чудо-ручки, чудо-штучки» з теми «Фантазії яскравої осені» працює в одному з філіалів системи, на якому діти вчаться створювати аплікації та різноманітні візерунки з паперу, пластику, тканини. Гарною практикою є проведення майстер-класів до Дня вчителя, на якому діти виготовляють вітальні листівки в техніці паперопластики для своїх улюблених педагогів. Музичний клуб «Домісольки», що працює в дитячій бібліотеці для маленьких відвідувачів, пропонує ознайомлення з біографіями композиторів, виконавців, історії музичних інструментів, виконання вокальних та музичних творів.

Для налагодження комунікації між навчальним закладом і бібліотекою доцільно попередньо поспілкуватися з бібліотекарем, дізнатися про наявність необхідних ресурсів для проведення спільного заходу (книг письменників чи істориків, яким буде присвячений захід, інших матеріалів на тему, що досліджується), визначитися з місцем проведення (школа чи приміщення книгозбірні).

У випадку, якщо потрібна література відсутня в бібліотеці, можна звернутися до пошуку необхідних джерел і інтернеті. Сьогодні, в наш швидкоплинний час, більшість письменників і поетів не чекають виходу своєї книжки з друку, тому, що це довший і витратніший процес, ніж можливість опублікувати власні твори на своїх сторінках в соцмережах. Тож, наприклад, найновіші та найактуальніші поезії чи прозові твори авторів

з'являються спочатку на їх сторінках у фейсбуці чи інстаграмі, а згодом з них формуються друковані варіанти.

Таким чином, активне спрямування зусиль громадськості на вивчення різноманітних виховних впливів на молодь у сфері вільного від навчання часу, залучення молоді до соціокультурної діяльності, нейтралізація негативного впливу сьогоденних суперечностей, створення ситуацій, коли особистий розвиток індивіда буде виступати регулятором поведінки й вияву кращих якостей молоді людини сприятиме вихованню вільної, освіченої особистості.

Список використаних джерел

1. Хоружий Г. Педагогіка вільного часу: соціально-філософський аналіз. Освітологія. №6, 2017. С.31-37.
2. Спіріна Т. Соціокультурна діяльність, як засіб формування життєвих цінностей молоді у вільний від навчання час. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36013/1/T_SPIRINA_PPPSS_KSP&KO_IPS_P.pdf
3. Новальська Ю. Соціально-комунікативна функція бібліотек для дітей як культурно-дозвіллевих центрів. *Наукові праці Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського*. Вип. 32. Київ, 2011. С.110-117.
4. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2145-19>
5. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/347/2002>
6. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України в ред. від 8 жовтня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>
7. Концепція Державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-2024-%D1%80#Text>.
8. Матвійчук О. Бібліотека як соціокультурний інститут: освітньо-виховна місія. *Вісник Національного авіаційного університету*. Сер. : Філософія. Культурологія. 2010. № 2. С. 155-160.

Olga Nagornuk,

Methodist Department of Philosophy of Education

KZVO «Odesa Academy of Continuing Education of the Odesa Regional Council», head of the department of socio-cultural activities of the Odesa Regional Universal Scientific Library named after M.S. Hrushevskyi
Odesa, Ukraine

**FORMATION OF LIFE VALUES OF SCHOOL YOUTH IN TIME FREE FROM
STUDY THROUGH SOCIO-CULTURAL ACTIVITIES**

Keywords: *free time, extracurricular activities, socio-cultural activities, reading, library.*